

ШҮГҮМЧҮЛЕКЧИ ЕЗУ-БИЛЕ

АК-ДОВУРАК. Он бирги беш чылды дөрткү чылым эртен аялында В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дугу» комбинеттин арытлаа фабриказын коллективни багыт эвес күш-ажылы чедикшиктерин чедип алганын партия эзе-организациянын чоокта чаа эртенгичтиг-соңгулдалыг ху-раалыга илестерип болгаш са-нал бергенер демдегелген. Ону ажил-ишчилерин ортузунга партияжы-органнастыг, идея-политиктиг ажилды күштелдир-генни база коммунистерниң авангарды ролон бедикте-рини түнелетсе, чедип алган-Ажыла, амыдыралга бодунуң телектик көргүзүп турар коммунистер бугуналарга эзе-ген, оларга дерилер маши-налар, У. Т. Монгуш, техноло-гич элестерип улук мастер-лер С. Д. Куулар, Л. К. Дук-тен-оол, В. М. Ипатов, Т. П. Баранова, улук слесарь А. А. К. Хертек, бригадир М. П. Поиникова, механик С. С. Суге болгаш өскелер-даа хамаар-жыр.

Отчёт-соңгулдалыг хураал илестерип болгаш санал бер-ген коммунистер ажил-ишчи-айтырларын колдады чугаа-лаш, партия эзе-организация-нын, оң парторбозунуң от-чёттуг үеде чоруткан ажилы-нын, инда бар чедиктерин, чедир кылдырмай чүдүлдерин ханы анализип бербээ.

Коммунистерниң бүдүрүл-гө улаштырарга таарыштыр тургузары чугула ажилдын бирээни, индыг-даа болза, фа-брикада партия организациязын оңу чедир үнелерин турар-Белен продукция неги продук-цияны хереткеликтерге чогуур үезинде чорудар харымсалга-лыг участок болур-иччала-даа инда чангыс-даа комму-нист чок, бо коллективтин ажил-херектерин шуудалып чорудары ол шаптыг ужу-раштырар турар. Совет Тыва-нын 40 чыллыг аядар болдур-ган чарыштын үжөн бешки не-делгизинде даг-дугу-жүрүк бер-дигин оонадалары ажыр боттандырган чүдө белен продукция неги продукция сайгарарынын планын күсүт-пээн.

Фабрикада ажилчыларны ажилдан үнүп-кирери ам-даа хей күш-ажылынын сагыла-чуруму кошмак. Дериг-херек-селдеринг үрелин турарында ажил шагынын чидирин эзе-жөөн. Бо чылдын бирги чар-тымында 207 кижя ажил шагы үзүп прогудулан, эртен чыл-ды бо үезинге деңгээрге чүд-ө 40 кижя эвээш. Бо санын ам-даа кызыралары агарты-бар болгай.

Хураалда санал бербес-шүтүмчүлөк болгаш бот-шүтүм-чүлөк кылбас, устан негелде-рин, партияжы даалгаларын күсүтес таварылгалар чамдык

коммунистерде бар. Ындыг чоруктуң уржудунан отчёттуг үениң дургунда партияжы сагыла-чуруму каржызы-биле үрениң дээш үш кижини СЭКП кижигундун үндүргөн.

Устүнде айткан болгаш өс-ке-даа чедиктерин коммуни-стер отчёт-соңгулдалыг хураал-га илестерген. Ону эдил алы-рының практиказын хемчег-лерин чаа соңгуктан парторбо-алыр соругулаан.

КЫЗЫЛ-МАЖАЛЫК. Ба-рымы-Хемчик районун партия организациязында он сес парт-болук бар. Олар колдуунда фермаларда, бригадаларда тургустунган.

Партия бөлүктөрине отчёт-соңгулдалыг хураалар чогуур үезинде эртен, анда оларын отчёттуг үеде кылдып чоруткан ажилы ханы анализип, комму-нистер партияжы XXVI съездинин, СЭКП ТК-нын оң соода болуулан Пленум-нарын шиктирлерин күсүт-пээн, Совет Тыванын 40 чыл-лыг аядар кылдып алган со-циалистг хүлээлелерин кай-чаар амыдыралга боттандырып турарын чугаалаймы, моон саңгары соругуларын айт-кан.

«Барлык совхозтуң Бижик-тин-Хая, Адыр-Мажалык, «Шекпэр» совхозтуң Суг-Ка-жаа сүт-бараан фермаларында, «Хемчик» совхозтуң Ховуда партия бөлүктөрине эртен отчёт-соңгулдалыг хураалар организациязын бойдала болган.

Бижиктин-Хая фермазында партия бөлүктүн хураалыга коммунистер партия ажилын шүтүмчүлөкчү эзу-биле ана-лизип, М. А. Куулар санал береш, партияжы даалгалар-ны негелдеге чедир күсүтес-партия кижигундун шүтүм-чүлөкчү. Е. М. Монгуш саңалы-га көсү агитациянын багыт дериттиненин чугаалаан.

Суг-Кажаа сүт-бараан фер-мазында партбөлүктүн отчёт-соңгулдалыг хураалында комму-нистер районун «Сельхозтех-ника» каттыжышкынын ике саар аппаратарын солуп бер-бейн турары дээш шүтүм-чүлөкчү, ол ишкеш көжөр кино-автолака ковар кээп турарын чугаалаан.

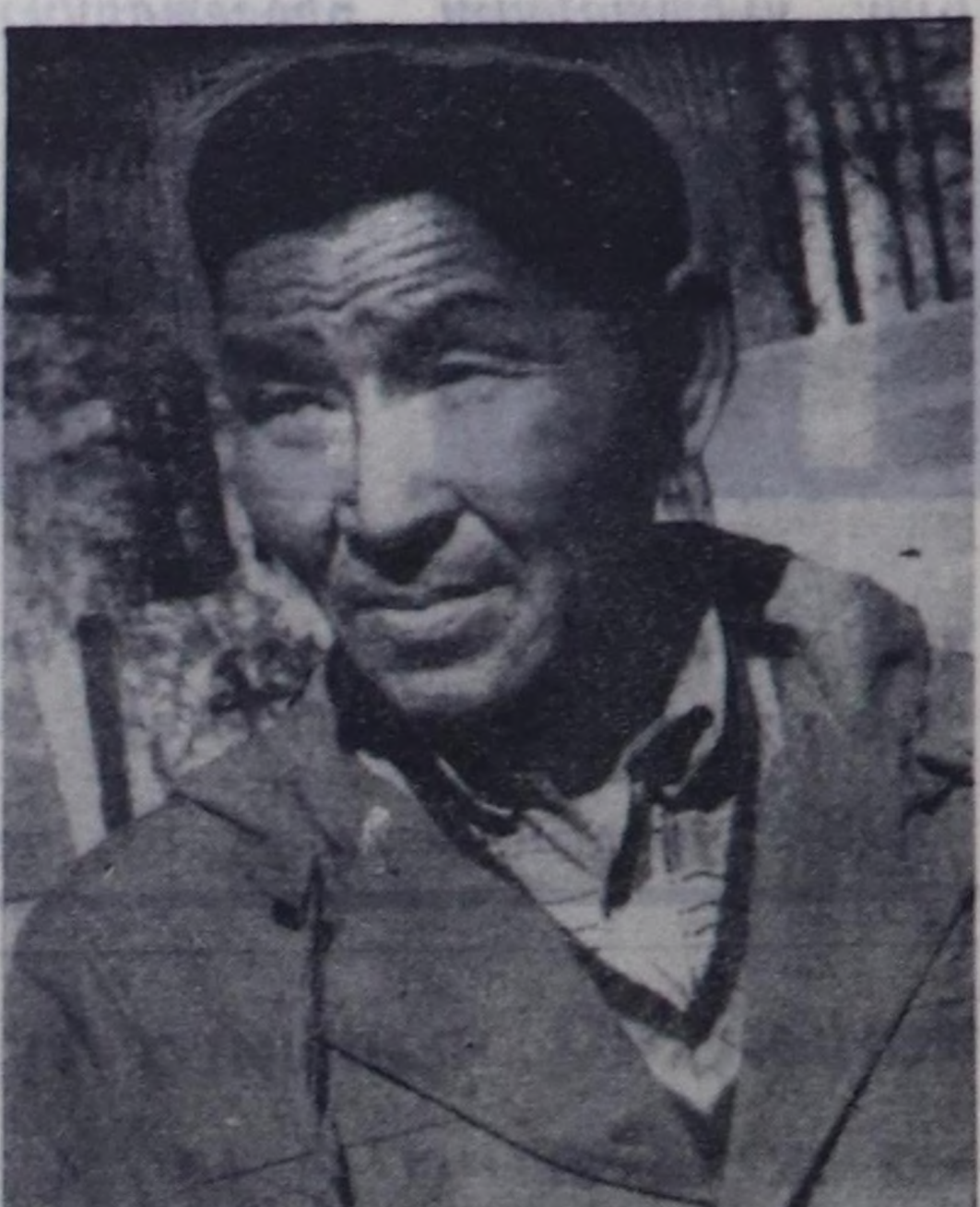
Шах миндиг шүтүмчүлөкчү саңалар өске-даа партия бөлүктөринин отчёт-соңгулдалыг хурааларында болуулаан.

ЧАА ШАГААН-АРЫГ. № 42 тууг эргелдинде партбөлүк-түн отчёт-соңгулдалыг хура-алыга партбөлүктүн органи-зациясы О. Л. Федорова отчёт илестерип кылган. Коммуни-стерниң идеялык киржилгези-биле А. Авсеевичинин, В. По-любаеванын удуурган бригада-лар планларын ажыр күсүт-пээн келген. Ындыг-даа болза эргел илестерип-биле бо чыл-ды чедип айтарларын планын күсүтөш шыдавын. Оң чыл-дагыны тууг материалдары-биле чогуур үезинде хандыр-тымаанын, күш-ажылын ор-ганизациянын, сагыла-

чурумуң кошкандан болган.

Коммунистерниң авангарды ролон бедиктер дээш партбо-лук чамдык ажилдарын кыл-ды чоруткан. Коммунист Л. Стародубова хана парлагга-нын ажилын харымлаар даал-галыг, оң дээштин чедип алыры-биле бригадалар ара-зынга «Эң эки хана солуп дээш» деп конкурсту органи-застан эрттиргени, дуржулга солчурунга, ажилды экижи-деринге дузалаан. СЭКП ке-жигундиге кандидат Т. Оне-шенко комсомолчулар болгаш аныктар-биле ажилды экижи-деринге улук дузаны чедирип турар. Оң-биле чедиктер партияжы даалгалы күсүтес-ий-чангыс кижилер барын коммунистер шыгыш шүтүмчү-лөкчү. Аяла улусуң контроль бөлүктүн даргазы Л. Данчул хамааржыр. Отчёттуг үеде ол чүтү-даа кылбас.

Партбөлүктүн коммунистер отчёттуг үеде чоруткан ажил-ды шүтүмчүлөкчү эзу-биле ана-лизип күтүлүшкеш, ажилды чопларын ортузунга идеолог-тук, политик-ишчилердин ажилды экижидип тургаш-планын оонадаларын күсүт-пээн чедир чугаалаймы, куже-нишкенин мөөнөзирин, со-циалистг чарыштын дээштинг организациянын, тууг-мон-пай ажилдарынын шыгарып экижидерин чугула соруга кылдыр салган.

Бо чурукта — Чөөн-Хемчикте «Тыва» совхозтун хой ка-дарчымы Кошкар-оол Давасевич Куулар. Ол тракторист, бы-заныч хойжу мергежилдиг. Ол ажил-агынын хойларын сес чыа ажыр кадарган. Чоокка чедир 800 баш иртти семити кадаргаш-оон 6 тонна немседе деңгизин алган. Ол хойларын ам күрүне планныга дужаапкан-ам база мал кадарары-биле 20 тонна сизини өг-бүзесин кезип турар. Оң кадайы Чыбык Давасевича база муракчы болгаш мактадыг ма-чынаның бирээни, сес уругун эзеи.

О. ОХЕМЧИКТИН ФОТОЗ.

ХООЧУН НОГААЖЫ

Оңтүмөк Шарайбаовна Ондурун — үжөн беш чыл ажил-дай келген, «Бурнука» сов-хозтун эң баштайгы ногаа-жыларын бирээни. Ол чыл-дынна бодик көргүзүлгө чедип ап келген болгаш каш чыл улаштыр планын оона-лазын барык ийи катта ажыр күсүтес, социалистг чарыш-тын тилекчиин болуп, ша-нал-мактады алган. «Күш-ажылдын хоочуну» медал, «Беш чылдын шалпычы» деп херек демдиктери база хулу-лел бижиктери оон ажилга шалпычыны херечиле турар.

Ол чеди уругу өстүргөш, школазы доостурун, амма-ралын орунуңе кирген. Ба-жың-балгала суурда эң аргы-сылг, үлестерип бажынарын бирээни. Ол өлүк эзеи биле мал-маганы өстүрүп ораптар.

— Ногаа өстүрери мээң анык чылдарымдан эгелеш, кылып туруп, караам-биле көрүп-биле келген ажилым болганда, ажилымга азжок мынак мен. Ыланга калууга өстүрү талзы-биле арга-дур-жулам бар деп чугаалап бо-лур мен. Ол ишкеш бодунуң уугарымдан эгелеш өске-даа анык өскөсөн ногаажы-нын ажилын чадгыларын өөредип, тамыштыр чорда-мен — деп, ол чугаалап орап.

Шынал-ла, Оңтүмөк Онду-рун бугула дагыткыч ногаа-жы. Оң үжөн чылдар ишти-де чек кижини анык, мерге-жэни ажилыга өөртөкшүн түнээрери берге. Ол ам пе-сияда-даа болза төрөш Тыва-нын улук байыралын та-варыштыр алган хүлээлелни ажыр күсүтөдир дээш кызып ажилдан турар.

С. САРЫГ.
Каа-Хем район.

МАКТАЛДЫГ

Өвүр районда «Торгалы» совхозтун Чаа-Суур сайгыры-нда анык чолочын Доктур-оол Кыргас ажилдап эгелээ-ле үр болза-даа, кызымак ажил-иш-биле өөрүнү хундуу-тук чинаал алган. Ол ийи чыл бурунгар «ГАЗ-53» маркылы урелик автомашинаны хүлээп ап, септел алган, муңуп өг-елден бээр мыкнага чедир чангыс-даа туруушкуч чок ажилдап келген.

— Машинамыга даа кам-нын, ынганап ол урелес, кан-дыг-даа ырак, берге оруктар-лыг рейстерге чорудага че-ле чажам дивес, эрестиг-ле чо-лаачы — деп, совхозтун уу-турткучлары Д. Кыргасты мак-таар.

Комсомолчу чолочы Совет Тыванын 40 чылдыг уткуштур бедиктен социалистг хүлээл-гелерин, чедикшиктерин күсүт-дир дээш, шудурга ажилдап турар.

К. ДОНГАК.

ЧАА КОМБАЙН

«Енисей-1200» — Красно-ярскин машина туруктуула-рынын чогаатканы тараа ажар комбайн. Ол Россия-нын кара эвес хөрүнүгү чед-деринге болгаш Сибирге та-раа ажарына таарыштын-ган агрегаттарын эң не-сай-зыраагы болур. Оң дугуу малгагыш болгаш онгуч-и-гил чедерин эртеринге таарыштыган, энергия чарыла-лыг эвээжээн. Комбайнда 140 айт күштү (мурунку хем-ринде 120 айт күштү) шим-чедикчини салган. Комбайн се-кунда саңында мурункуу ыш-каш беш эвес, а 7,5 килограм тараны бастырар. Оң хей та-раа бастырар аргалыг бол-гаш кара эвес хөрүнүгү чед-дерин болгаш Сибирини өзүп турар дугуңдиге дугуш-турар. Оң-биле тарааны тус черин агаар-бодууңун берге байдалында беш кыска хуу-саада ажаап ап болур. Ком-байннерин ажилдаарында ил-де таарымчалыг байдалар тургустунган: делем кабинада агаар аргылаар болгаш агаар-нын шыгыш таарыштырар херекселдер тургустунган.

«Енисей-1200» комбайн-ны бистиң бүдүрүлгөсигиң конструкторлары кылган дээр-ин миннери өөрүчүгү-дүр. Биске унелиг сүмөлөк механи-

Борис ИВАНОВ.
ПМА-нын корреспонденти.

заттарларда база хей келген-дел Красноярскин тараа комбайннарнын талзы-биле бүдүрүлгө каттыжыш-кынын чилгине директору Лев Логинов чугаалады.

ХООЧУННАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Өвүрде районун мал эм-пелгезиниң хоочун ажилдагы-чарынын бирээни Сетий Бү-рүчалонова Монгушту кол-лектив чорудурун эртен чылаш кылдып, макталып келген.

С. Б. Монгуш мал эмпе-лгезинге санитаркалап ажил-даандан бээр 27 чыл дургу-зуна бодунуң хүлээлгезин ак-сеткилдиг күсүтөдир, ажилы-нын кызымак, хей-иничтин ил-пекшиг чорудурун каш удаа шынадып, макталып келген.

Сетий Бүрүчалонова — ал-ды уругтарын нели, оларын школада шупту эки өөренип чыгып калган бис. Ынчаар ажилдаарга чолочылар бис-терин ажилымыска саат чок боор-дур. Урелик машина дээш туруушкуч эвээш болур.

Г. Г. Горбунов бүдүрүл-генин хей-иничти ажилдап ба-ла чыдып калбас илпекшиг, өрткө удуру дружинада хү-лээлгезин база ак сеткилдиг күсүтөдир турар. Гараж деис-көзүниң өрт ажилы болдур-базынын арга-хемчелерин кал-бас-биле тайылбырлап турар. Автобазанын чегинге келир болуунара, машинанын элек-три дериг-херекселдерин хы-

наар оң чогадып тургуска-ны тускай дериг-херекселди көрүп болур силер. Ол ишкеш автомашинанын генераторун шынаар, стартер хынаар чүддерин база кылдып алган. Ол дериг-херекселдерин кыл-ганы тыгынтыр. Машинанын электри дериг-херекселдерин сайгарып кылдып мында-ла амыр эвес-мынганаш ону эки билер электриктг болуруга, ажилга саат турбазын билер бис, эживиске бүтүрээр бис.

К. КЕНДЕН.

ЭЖИВИС ДУГАЙЫНДА

Чонун амыдырал хама-рында министрствонун авто-базында муракчы ишчилер эвээш эвес. Оларын бирээни автоэлектр Г. Г. Горбу-нов хамааржыр. Ол бодунуң мергежилни көчүгүт эки билер кижилерин бирээни. Казы ажилдап турар ыш-өөрү бис-тер, оон ажилыга кызымак, тулап кирепкен чүдүн эвээш чедир кылбаанда ооңураа бис, көчүгүт кыскамык ижи де билер бис. Бис анда даа бу-зүрээр бис. Уреликшик бол-ган чери тып алган, доран эде кыла шаап казынга чап-

ачазын салгап шахтёр болурун шипип алган, 1984 чылда Ке-меровонун даг техникуму дооскаш, ол-ла шахтада даг мастери бооп ажилдай бер-ген. Уруу Олыга Александров-на Кол Свердловскин яри-диктиг институтун дооскаш, бодуну эртен-биле ажиллап турар.

Төлөнтүг, эки ажил-ижи дээш ийилейлг медалы, «Со-циалистг чарыштын тилекчи-н» деп херек демдиктери, өр-тектиг барааннар-биле ол шаңнаткан.

Мен Александр Серен-Дор-жуевич Кол-бис шөлөм үе-зинде Кемерово хоорайын аэропортуга ужуражып аас-кежиктиг болган мен. Аал-ора-нынга кирип, аяк-шайың ижил, бригадир, эш-өөрү-биле чуга-лажып, шахтазын көрүп, ма-тадар аргалыг болдум. Кол-лун-даа, эш-өөрү-дүр-даа киж-илер чораш.

М. ОНДАР,
инженер-технолог.

И. КОМБУ,
Тес-Хем район.

Иезиниң узин баскан БАШТАЙГЫ БАЗЫМ

Саанчылар чайын эртенги-нин дөрт шахта ажилы эге-лөр. Өлөй ол чурумга чан-чыгач чадам пат-ла болган. Уйгуну тилеп алыры кандыг-даа кадыг ажил кылганында берге ишкеш саңыдырган. Удуу ора кылган ажилдык шынары база чансы турган. Саанчылар эгелешиниң баш-тайгы чайында Дугаржаа Эчки У-дуг-Хем районда «Удуг-Хая» совхозтун Арыг-Бажы сүт-бараан ферма-зында хоочун саңчылар-ны бирээни. Оң кол-лективиг ажил-агы тургус-тунуң келгенден бээр кыл-гаш ажилды чүдө ол-инек-саары. Бо ажилга ол мерге-жэни, чедикшиктерин чедип ап келген. Оң-биле чедиктер оң аныктарын мал ажил-чыге хаара тударында көс-кү үдүп кирип, он-он анык өскөсөн бодунуң мергежилниг ижиктирип-үлестерин база көргүзүп келген. Ол Өлөйниң база бичинизинден-инек-саарында өөредип каан. Ын-чангаш уругта школа доос-кан соода кайнаар баары чүдү кылдыр шагда-ла билдирер болган — сов-хозтун фермазынга сов-саңчылар. Азы биргээр чуга-лаарга, авазынын ижя уламчылар. Күш-ажылдык Кызыл Тук орденин эйлек-чиң Дугаржаа Эчкин уруу комсомолу Дугаржаа Өлөй чылды шиктиртин ундургуш; төрөш совхозтунга хей-аттыг ажилдап эгелеш.

Анык кыс саанчылаандан бээр бир чыл ажа берген. Бо дүңдере ол «Совет Тыванын 40 чылды» — шалпыч 40 не-делгэ деп кыйгырылган ала-абиле саанчылар ортузунга чар-латынган социалистг чарыш-тын мурунку додунуң эзеи турар. Ол эртен чы аялар-нын оонадаларын ажыр күсүт-кеш, үшкү чери эзеи. Сес аяларда оон бир инексе оонаштыр 2400 килограмм сүтү сагалы — районда тур-жук-республикада багыт эвес көргүзүт.

Комсомолчу саанчы он бир-ги беш чылды дөрткү чылы-нын планын оонадаларын Со-вет Тываның дөрт чыл оюна-га чедир күсүткөдирини кыл-дып турар. Ол соругуна ажил-дарында боттандыралда, ша-лышты аяла ээле бешки бүдү-рүчүгү ажилдары негеттин турар. Ону Өлөй эки бил-дир.

Т. НУРСАТ.

МУРНАКЧЫ БРИГАДИРЛЕР

Монгун-Тайга районда СССР-иниң 60 чылы аттыг совхозтун Демир-оол Иргитке удуурган сизгичалары Ак-Чы-раада агаар-бодууңун берге байдалдары тура-даа бо хүн-нерге чедир 370 тонна сизгени

Ол-ла районун септелес-тудуг участкада Александр Эрес-оолдун удуурган тууг-жуларын комсомолчу-аны-ктар бригадалык шалпычын ажилдап, юбисейге уткуштур

Монгун-Тайга районда СССР-иниң 60 чылы аттыг совхозта Очур Хомушкучев Достаан 1983 чылда төрүтүр чус сар-лымадан 108 бээзи оона-менди камгалат алгаш, рес-публиканың сарлыкчыларын аразында социалистг чарыш-ка тилекчи болуп, чемпион атка төлөнтүг болган. Ол ам юбилейинг чылдын үлүндө бижыг турар-соруктуг, кажаң-гызында-даа артык куже-нишкенин ажилдап турар.

Сарлык хая-даш, кадыр-берт дивес кышпатай мал-Сарлык-чынын ажил-амыдыралында чей чүдөдөр таваржыр бол-гаш. Очур Хомушкучев биле хөөрөжип орт, бир индыг та-варылгадан чугаалап бээрин дилемдеш.

— Бир-ле казын Берт-Ойда кыштаабыска. Устүг-Теректи-ге чаагалат көжөрненин муруну чарымында мындыг та-варылга болган. Казанак ба-жымынга оорамыга чангыска хем уунууда кодан сарлык-тар дүвүненин көчүгү кирит-кейини-ле ундуг. Абыл-халал үезинде думуктарын киргир-ди эткилеп куудурун киргир-ди аскалалаш, бөдүлүчү каап, бичиндерин ортузунга биле сы-ыра бээр мал болгай. Анаа эвес деп биле тыртып кааш-бажыга турган сыгыг оутку боом апкеш, хем уунуа ма-беле келдим. Бак-чазанын, озаалаан болдум. Өөрүндө

Хоочун сарлыкчы О. Х. Достаан чээрби амыг чыл иштин-де төрөш совхозтунга мал ма-дап, чаагай үдүлени кылдып келгенин дургунда ол хей-хей бөдүлгөсүн утуузан. Ынчангаш Монгун-Тайганын ачы сарлыкчызынын ажил-ижи чедикшиктерин ола-тышты күзөп каалам.

А. Т. БЕГИ.

КЫШТАГ БЕЛЕН

Ниятинин малын баш са-нын өстүрер, он алыр про-дукцияны көвүдөдир дээш кы-мак ажилдан чоруту мал-чынар «Бай-Төл» совхозта эвээш эвес. Тыва АССР-ин алаалдыг малчыны Данар Иргитович Дамбыл чогуу-ла мындагыларын бирээни. Ол 27 чыл дургунда өшкү маалаан. «Совет Тыванын 40 чылды» — шалпыч 40 не-делгэ деп кыйгырылгы күш-ажылчы

Чоокта чаа районун херээ-женир активтериниң хураалы болган. Анаа Тыванын 40 чыл-лыг тураскааткан уран кол-дар делгелгенин организация «Менги» агитквартираны чурттакчылары орта илпек-шиг киришкен. Ук агиткварти-раны дерезин көрүштүг. Күш-ажылдык, ниятинин көрүм-чү-румуң хажымакчы-биле дээш-тинг ажилды чорудуп турар.

Александр Серен-Доржуевич Кол 1956 чылда Кызылдин № 2 школазын эки өөредиле-лге дооскаш, бышкан билигин аттестадип холга алган. Дээ-ди өөредилге чедеринге алы-дээр, шериг албаны эрттире-илдиктиг хүлээлге бар алган.

Шериг албаны ол Украин-га эрттирген. Шериг албаны эрттирп турган үезинде тех-никаны тургузуу, командир-лериниң нагыс-сестерин, тайыл-бырларын көчүгүт эки шыгээ-ди ап турган. Шериг албаны эрттирп чораш үезинде эш-өөрүгү, командирлериниң мактады.

Хемур-даш чүтүлгөйи баш-тай өөреникчел, шахтёрнык нерип, кады-берге мергежи-линге чоорту мергежи кызы-мак-биле ажилдап эгелеш. Ол-ла шахтага он беш чыл ажилдап келгенин соода Александрын 1974 чылдан эге-лен Кузбастын Берёзовск хо-орайында хемур-даш чүтүлгөйи-шчилге-биле чоруткан. Чаа ажилдап барган черинге даг

ЭШ-ӨӨРҮНҮҢ АРАЗЫНДА

идепкейлиг кирип, хол бөм-бүт, хаак, бут бөмбүңүң мар-гылааларыга каа удаа ки-ришкен.

Халажын уеринин мурун-да улук сержит, халажында старшина эрге-дужаалыг бо-лган. Шахтёр болур күзелин ба-за каа ажилдаарын, өөрени-рин политикдас талзы-биле командирин ораалчынынга илердирге, оозу ажитыг су-мен каткан, деп-дорав Ку-збастын Ленинск-Кузнецк хемур-даш уургайыне чоруту-шты сүмөлээ. Шахтёр болур сагыш-бодал чоорту иччээр бөдүп бар чыткан.

Эртенниң ол уургайын те-лээш-биле тажуралып, элээн чугаа кылган соода чедө бөз кылдыр дүтүрүшканын.

Хемур-даш чүтүлгөйи баш-тай өөреникчел, шахтёрнык нерип, кады-берге мергежи-линге чоорту мергежи кызы-мак-биле ажилдап эгелеш. Ол-ла шахтага он беш чыл ажилдап келгенин соода Александрын 1974 чылдан эге-лен Кузбастын Берёзовск хо-орайында хемур-даш чүтүлгөйи-шчилге-биле чоруткан. Чаа ажилдап барган черинге даг

мастери эрге-дужаалга ажил-дап кирген.

Ол 1968 чылда Прокопьев-скин даг техникуму доос-каш, ол-ла шахтада даг мастери бооп ажилдай бер-ген. Уруу Олыга Александров-на Кол Свердловскин яри-диктиг институтун дооскаш, бодуну эртен-биле ажиллап турар.

Төлөнтүг, эки ажил-ижи дээш ийилейлг медалы, «Со-циалистг чарыштын тилекчи-н» деп херек демдиктери, өр-тектиг барааннар-биле ол шаңнаткан.

Мен Александр Серен-Дор-жуевич Кол-бис шөлөм үе-зинде Кемерово хоорайын аэропортуга ужуражып аас-кежиктиг болган мен. Аал-ора-нынга кирип, аяк-шайың ижил, бригадир, эш-өөрү-биле чуга-лажып, шахтазын көрүп, ма-тадар аргалыг болдум. Кол-лун-даа, эш-өөрү-дүр-даа киж-илер чораш.

М. ОНДАР,
инженер-технолог.

ИДЕПКЕЙЛИГ АЖЫЛДААННАР

Чыргаладып ортумак шко-лазын өөреникчилер база чыгып чугаа эң дымштын алаң эвес, а эжиктиг ажил-дарын кылдып чоруткан. Баш-кылар Р. К. Соян, С. Ч. Ша-равын оларын удурутлазы-биле школачылар 240 тонна сизгени кешип белеткеш. «Чо-дураа» совхозтун сизин шы-жаар төвүгөш өөрүнү чедир-кеш, сараатташ, хүлээлгел-нер. Хол кадымы-биле сизе кезеринге өөрени

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Уе». 8.40 — «Эртенги гимнастика». 8.55 — Шымыраага делегей чемпионаты. Информатик дэмчидеги. 9.10 — «Чер». Урмачеи фильм. 10.35—10.40 — «Медээлер. 14.15 — «Медээлер. 14.35 — «Совет кижи». Документалдык фильм. «Дурунда». 15.05 — «Дурундагы шын». 15.45 — Шымыраага делегей чемпионаты. Информатик дэмчидеги. 16.05 — Шымыраага делегей чемпионаты. Информатик дэмчидеги. 17.20 — «Эртем болгаш амырлар». 17.50 — «Найрал» деп чурттар арасынын маргалдагы. Аар атлетика. 18.30 — «Бедоскло» — дурунчулар чурт. 18.45 — «Бүгүн делегей». 19.00 — Р. Гавир. «Симфония фантазия». 19.35 — Футболга делегей чемпионатынын шилде оюну. СССР — Израиль. Израильдин ачыкчылыгы. 21.00 — «Уе». 21.35 — «Калыңдык кубугу» дээр ачыкчылыгы делегей маргалдагы. Чуртук фильм. Калыңдык дэмчидеги. 23.30 — «Бүгүн делегей». 23.45—00.05 — Шымыраага делегей чемпионаты. Информатик дэмчидеги.

ИЛИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Эртенги гимнастика». 8.15 — «Оражоник». Документалдык телефильм. 8.35 — «Бойдус эртем». 4-кү класс. Бистин планета — Чер. 8.55 — «Эртем-непердеги фильм. 9.05 — 12.55 — Испан дил. 9.55 — «Эртем-непердеги фильм. 10.05 — ПТУ сургууларынга. Астрономия. 10.40—11.40 — Зоология. 7-ти класс. Эртенги хевирлер. 11.05 — «Эр-буле болгаш школа». Тележурнал. 12.05 — «Бойдус эртем». 3-кү класс. Чуртук тикер. 12.25 — «Орус илди тоолууларын» мадырлар. 3-ти класс. 13.25 — «Хойлуну билер сен бе? 14.00 — «Расписание на послезавтра». Таймбол-бикиттик урмачеи фильм. 15.25—15.30 — «Медээлер. 18.00 — «Медээлер.

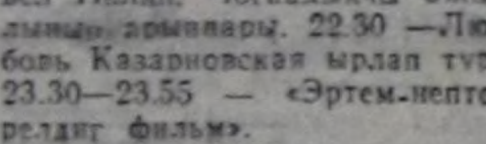
КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Ууларга фильм. 19.15 — «Азия төвү». 19.45 — Тилмедээлер. 19.55 — «Чарлардар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчытыг уулар, чарлар». 20.15 — Болгариянын артисттеринин концерти. 21.00 — «Уе». 21.30 — Павел Ноль. Чогаалар ачыкчылыгы. 22.30 — «Лобб». Калыңдык кубугу. 23.30—23.55 — «Эртем-непердеги фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Республикага булуттар, чамдык чергеге биче чарлар, димдер. Барын чукте хат күстелгенде секунда 15—20 метр черлер. Дүне 7—12 градус чылг, чамдык чергеге 1 градус черлер соор. Хундус 15—20, чамдык чергеге 6—11 градус чылг болур. Кызылга чүг булуттар, чарбас. Дүне агарын температура 8—10, хундус 18—20 градус чылг болур.

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙРАЛ»: «Я вышла замуж за тебя» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40, 21.00 шактарал.

«ПИОНЕР»: «Волшебник Лала» 9.40, 13.20, «Илья Муромец» 11.20, 15.00, «Жизнь хат коротка» 17.00, 20.20 шактарал.

«ВОСТОК»: «Тревожное воскресенье» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарал.

«КАЛЕМ»: «Аты-баты шил содым» 12.30, «Возвращение резидента» 14.30, 17.10, 20.00 шактарал.

«ЕНИСЕЙ»: «Вера» 17.00, 19.30 шактарал.

Тыва АССР-ни Кинофикация талаш-биле күрүне комитет 2-ти категориянын кинофильмдерин элестетип 3 айлы курунуга өөренири тузуз кирилери чыгар турар.

Өөредилге 1984 чылдын сентябрь 17-ге эгээр. Аала 20 рубль дөмчөлдүг стипендия бээр.

АТЫРЫГ ТУРГУЗАР АДРЕЗИ: Кызыл хоорайны Кочетов куудумчууна № 45 бажы.

Күрүне филармониянынга ажилдаар-биле машинкачсекретарин, администраторларын, 1-2-ти классын чолалчыларын чала турар.

ФИЛАРМОНИЯНЫН АДРЕЗИ: Кызыл хоорай, Шетинкин-Кравченко куудумчуу, № 58 бажы.

Солун медээде 6 катал үнөр.

Чыгыш № 2044.

ТС-01053

МОСКВА. Москваны Академиктиг Биче театрынын мастераери болгаш чогаалчы амыктары чыгыш дымтангынын сөөүнде база катан ужуражып келген. ЧУРУКТА: (солгай таладан оң талазынче) РСФСР-нин ааларыг артистери Л. И. Шербинова, А. Н. Евдокимова, РСФСР-ниң уаустун артистери В. И. Корнушов, Э. А. Бистрицкая, Белорус ССР-нин ааларыг артисти Р. С. Филиппов, ССР-нин уаустун артисти Е. Н. Гоголева, РСФСР-нин ааларыг артисти Э. Е. Марсевич, РСФСР-ниң уаустун артисти С. А. Маркушев, артист А. Д. Назаров болгаш РСФСР-ниң уаустун артисти Н. И. Корнушов. В. СОБОЛЕВИН фотоу.

УЛУГ ЧЕРГЕ — МОСКВАГА

Улуг-Хемниң салгыныга Уйгун сереп алыр дээн мен. Улуг черге—Москвага Угаан кирип алыр дээн мен. Москва — делегей кырында улуг хоорайларын бирээ. Москва — бирги социалисттик күрүенин найсалы. Ол улуг хоорайга тыва кижилер хай чүвени өөренип билеп келгенер. 1925 чылда баштай он сургуу Москвага өөренип эгээр. Оон эгээр амык хүмүрүг чедир тывалар Москвага доктаалып үзүктөп чок өөренип келгенер. Ала-чүрттүн Улуг дайымын калды-берге хушунда диктин найсалы-лаалын чаматка чедип келгенде бени тывалар өске бүгүш-өөрү-биле бир дөмө өөредилгени уламчылап, хоорай камталынып херээнге кирип турганнар. Москвага өөренип чораннар партия болгаш күрүне амыкчылары болгудан. Оларын шитинде Москвага өөренип чоран баштайгы сургууларын бирээ. тыва улаустун шагдан бээр орус улус-биле каттыжар күзелни боттандырып илдепкейлиг киришкен партия болгаш күрүне амыкчылары. Социалисттик Күш-ажылыг Маадыры Саяхат Калбаххеркович Тока болур. Шынал-ла, тываларын улуг-биле салгалдыг тываларын Ленинниң партиязын, Совет чактагы ала сагыш салгыны-кымын ачында лапайсыла Москвага өөренип, өөренип алган эртемдерин алы-биле эртем алып камталган ала эртемдерин чыл са-мында немецтер турар. Оон чы-жыгези эң баштайгы тыва эр-темдерин бирээ Илья Демитер-оолюч. Кызыл-оол болгаш Тывага улус өөренил-генин талаш-биле бодунуң үдүүн кирип чоран Хоомуш Сайынотонич Адыл-оол дээр он он эртемдерин бар. Тывага Москвага тускай ортук өөренилге черлеринге, партиязын дээр школазын, эртемдер академиязын өө-редип берер чус-чус тускай мер-гесчилдик кадрлары республи-канын улус амык-агынын бүгү адырларында чедипкини-

А Н Г Ы - А Н Г Ы НАЗЫЛЫГЛАРГА

Школазы назы-хар үш бөлүккө хувааттынар. Эге класс — 7-10 хар, школачы ортук класс — 11-14, элээд назылыглар — 15-17 хар. Назы-хар айы-биле ажилдан хемчээли болгаш хевир анги-агы болур. Школаже өөренип киргени-биле чергелештир, эге класс өөреникчилерин амырлар-лыгы олзага өскердеп чыгар. Олар киргени-биле чүдүн иттирүүчү чакылдыг. Уруг-ларга, оолдарга багыч чакылдыр, болаурубын сурган, сүмээр. Бо назын үезинде уругларга, бошкарлар болгаш кижизиникин башкарларын ат-ладар, ала-неңиң кижизини-гези кончот чүдүл. Манда ки-жи буру-биле чок харла-аа халчак дуудат.

ЭГЕ КЛАССТАР

Школаже өөренип киргени-биле чергелештир, эге класс өөреникчилерин амырлар-лыгы олзага өскердеп чыгар. Олар киргени-биле чүдүн иттирүүчү чакылдыг. Уруг-ларга, оолдарга багыч чакылдыр, болаурубын сурган, сүмээр. Бо назын үезинде уругларга, бошкарлар болгаш кижизиникин башкарларын ат-ладар, ала-неңиң кижизини-гези кончот чүдүл. Манда ки-жи буру-биле чок харла-аа халчак дуудат.

ЭЛЭЭДИ НАЗЫН

Кижиниң амырларында элээди назы-хар нарын. Ол назын үезинде организмни тус-тус келектери «хертен сайыраар» эер. Ол сайыраар организмниң чечип, илгиди-ринге чедир баштайг шок-лачы билип, оол ала-неңиң башкартып турган болза, оон бүгү чүвени чоотт — боду шитиптерилгенин кызыдар. Бо назын үезинде биология, химия, физика эртемдеринге билигн хайа шиттээли алыр.

Кижиниң анатомия, физиология болгаш гигиена кичээлин башкы эртерип турар, ала-неңиң чаш, организмге хара-лыг дугайыг экилдер би-лигидер укурт. Ботаника кичээлинде дуржулга үениде кыргычтын үрүмгө болгаш оон өөдүлгенин харагыт сал-дар, амырлар көргүзүр. Зоология кичээлинге арага дээр-ге бүт-ле, дикти сыматанара харап болури өөреникчилер-угадыр. Ону чымырларда чыгыш келеткин организм-

С. САВЫР-Кызыл хоорай.

А ЖЫКТЫГ, СОЛУН ЭРТТИРГЕН

Ак биле Шолбаяк хемнерин бөлгидинге Абаза — Ак-Довурак оруунуң 76-ти кило-метрия — «Тыва диг-дуг» комбинатын «Тайжыг» пионер лагерин турар. Бо ла-герге Ак-Довурак хоорайның улуттар, бугуруда, алаан, организация черлерин ажил-чынырын уруглары үш се-зонда дымтангып калган. Абаза 7-ден 15 хар чедир 500 ажыг уругтар, чыл сагында дымтангып турар. Бо чамың ук лагерге үшүк сезонуң бир-ле дугаар орга-низациян, лагерге хун чү-рүмүн уругларын калдык-лыг бижыларынга, күш-ажыгга чачыктарына, күнүртү-массалыг ажилдарга кижиринге таарыштыр тур-гускан. Ынчанга алаан дым-тангып уруглар ыны-бүрү со-лун ажилдарга, ооннага кижилер турган. Ыланга спорттук актирлерини, шил-житкен тоолдар конкүртүп эртериптер — солун — болган. А. С. Пучкинниң «Өлүг дай-гы болгаш мез мадыр дү-гайында», «Нентун» деп тоол-дарын шилжиткен конкүрт со-лун. Конкүртүп, эне непер-кейлиг кижилерге — Руден Оолжак, Саян Сотпа, Ала Мунгуш олар шилжит-кенир. Политиктиг урула болгаш плакаттар конкүртүп база уттуңуруда солун эр-теп. «Чилингимин» — «Хун кезеде хунун турар» деп ил-манын куусалдыгн жюри бели-биле үнелген. Ол кон-

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

БЕШ ХЕВИРГЕ МАРГЫДАЛААР «Найрал»-84-ти програм-мада киреп спорттук беш хевирлеринге маргалдаар Варшава эртер. Ала оо маргалдаага аныктар ор-тузунга делегей чемпион не-гр спортчу Ласло Фабиян хууда, а оон чуртунуң шили-дек командазы бирги черин элээ. Олимпий чемпион Москваны Анатолий Старостин илги чери элээ. Чехосла-вациянын талаш Милан Кал-лей чүкү черде. Чехославиянын шилидек командазы илгизинде, совет спортчулар үшүк черде. Хергенер арасында 3 ки-зометрин чарыкка совет калдырлар Эрика Салуца тывалар. Ук дистанцияны 3 ми-нута 55.73 секундта эр-теп, делегейе наа рекорд тургустук. Моон мурунда рес-пуб. Надежда Кибалдина (ССРЭ) хамаарып турган. Оон көргүзү 3 миута, 58.025 сек. турган.

ПАРАШЮТ СПОРТУ Эртен медээленин түнөсүндө совет спортчу Валентина Загорская база шилгалар. Ол парашют-биле 9 мүн катан халаан делегейе баштайгы херэжип болган Загорская 20 харлыг. Ол парашютка де-лгейиң тулган чемпион, па-рашюттук акробаткага база делегей чемпины.

ВАРНАДА ШТАНГИСТЕР МАРГЫДААНЫ ВАРНА. Кара дайыгын кы-дында болгаш курорт хоорай-да дымтангып ам-даа хей. Хоорайнын чуртуктары ас-портка болгаш дөмүр-орук вокзалдарына сөөктү хунер-де келген спортчуларын чы-лы-биле уткан. Спортчулар «Найрал»-84-ти «Кара-дай» деп аттыг делегей мар-галдаага кижилер келгенер. Ол маргалдаага Аф-ганистан, Болгария, Венгрия, ГДР-ниң, Египет, Кубаның, КУДР-нын, Ни-карагуаның, Польшаның

ССРЭ-ниң, Сирияның, Фин-ляндиянын болгаш Непол-каның шилдик дээр атлет-чилер кижилер келгенер.

Варнада спорт ордунга штангистерин улуг маргал-даага моор мурунда кел-улаа эртер. Манай 1979 чыл-да Европа чемпионаты база эртер. А аар атлетиканың де-лгей кубоктары дээр база национал бирер чөр дээр че-мпонаттар эртерини сөөктү үеде ч а н ч м л апарган.

Бо улаада аар атлетиканың делегей «сидыстары» манай хажымындын-даа артык хей зылган келген.

«Народен спорт» солунун саалыкыны-биле амыр Москва Олимпиаданың 5-чем-пиону, делегейниң 15-чем-пиону, Европаның бирги чери дээр маргалдаагына 18 тилекчиден делегейниң 21 рекордсменни шилгалар дээр туржур апарар. Бо ая-

шылды сепидерини орунуга, бүткүлдерин, баарын бугу-мелдер аргалдыкын шилжит-ти таарыштыр.

Эң бугу-мелдерин бот-бодуна таарыштыр физикте, химикте болгаш биологтук талалары бар. Физикте дүш-пес чоруу—чамдык эмир ор-ганизмге эилбей базар. Хи-микте таарыштып баары — фармакологтук шынарин чы-лирп, газ хевирин үе бээр болур. Чамдык кижилер эң илгиз, эдиз-неңиң кижилер бээр дээр эмир биоло-гтук таарышча чок болганын көргүскени-тир.

В. КАЛЕДИНА, аптека эргелдегичи инстур-тор-провизору.

«Д» категориянын автобус-тарга ажилдар чолалчылар-ны курунуга чымыланын ур-гучулур турар.

Өөренер хуусааы 5 ай, өө-редилге үезинде айла 90 рубль стипендия төлээр. Күртү дооканынын соонда 2-ти классын чолалчыларын мер-гесилин тикер.

Өөренип кирседе: хоорайга киир бижилдегил, 20-ден ку-даа эвес хар-назылыг. 8-ки класска кууд эвес билгил болур.

Өөредилге эгелер берген.

АТЫРЫГ ТУРГУЗАР АДРЕЗИ: Кызыл хоорайны Дружба куудумчуу № 55 бажы, ПАТБ, кадрлар кизди-зи, 8-тен 17 шакка чедир, те-лефон № 2-13-32.

Школань адреси: Кызыл хоорай, Ленин куудумчуу 22, Телефон 2-12-56.

Ажылчын аныктарын Кы-зыла № 1 кезекки (эзел-чег) ортукма школазы 1984—1985 өөредилге чылында ки-рил өөренип болгаш бот-өө-редилгел салбырларынга 8—11 класстарга өөреникчилер ху-лап алырын уламчылап ту-рар.

Школа педондликтерде, вторниктерде, четвертерде болгаш пятницаларда пн эл-чеге ажилдар. Эртенгины

8.30-ден 12.35-ке болгаш 18.00-дан 23 шакка чедир ажил-дар. Школага кииренин би-лиршикчилерин болгаш шко-лаже киир санаарын недела-нын бугу хунеринде (суббота болгаш воскресенье) аны-ла) 9 шактан 13 шакка чедир, 16 шактан 20 шакка чедир чо-рудуп турар.

Школань адреси: Кызыл хоорай, Ленин куудумчуу 22, Телефон 2-12-56.

Ч А Р Л А Л

667000. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко куудумчуу бажы № 3. Теле-фоннары: редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, харым-залгалыг секретарин 2-23-35, секретариатын 2-23-35, партия амырлар болгаш уаустур кижилерин 2-31-75, пропаганда болгаш совет туугузук кия-дистерин 2-37-13, чагаа киздикини 2-41-27, информация киздикини 2-20-60, торларын 2-27-41, бухгалтериян 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75, телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Нов уадуур тер, полиграфия болгаш ном сдымыг херектериниң талазы-биле күрүне комитетиниң типографиязы. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко куудумчуу, бажы № 1;

667000. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко куудумчуу бажы № 3. Теле-фоннары: редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, харым-залгалыг секретарин 2-23-35, секретариатын 2-23-35, партия амырлар болгаш уаустур кижилерин 2-31-75, пропаганда болгаш совет туугузук кия-дистерин 2-37-13, чагаа киздикини 2-41-27, информация киздикини 2-20-60, торларын 2-27-41, бухгалтериян 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75, телефонче долгаар.

Тыва АССР-ниң Нов уадуур тер, полиграфия болгаш ном сдымыг херектериниң талазы-биле күрүне комитетиниң типографиязы. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко куудумчуу, бажы № 1;

667000. Кызыл, Шетинкин болгаш Кравченко куудумчуу бажы № 3. Теле-фоннары: редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, харым-залгалыг секретарин 2-23-35, секретариатын 2-23-35, партия амырлар болгаш уаустур кижилерин 2-31-75, пропаганда болгаш совет туугузук кия-дистерин 2-37-13, чагаа киздикини 2-41-27, информация киздикини 2-20-60, торларын 2-27-41, бухгалтериян 2-12-45, солун келбей барганда 2-32-75, телефонче долгаар.